

A negyedik albizottság (Az ifjúság nemzetközi feladatai) elhatározta egy nemzetközi összekötő-bizottság felállítását, melyben a kongresszus alapelveit elfogadó összes nemzetközi ifjúsági szervezetek és nemzeti csoportok képviseltetik magukat. A bizottság székhelyül Genfet jelölték ki.

A kongresszus, a francia küldöttség kezdeményezésére, azzal a felhívással fordult a német ifjúsághoz, hogy csatlakozzzék a többi nemzetek fiatalságának itt megkezdett akciójához.

A genfi gyülekezet, a nemzetközi élet e feszült pillanatában, hiven kifejezte a világ ifjúságának véleményét és szándékait. Talán tulontul magán viselte a Leman-tó partján tartott számos konferencia sajátos merevségét, de ebben az esetben ez az ünnepélyes hangnem érthető: az új nemzedék először hallatja hangját az egész világ előtt, megmutatva, hogy tudatában van feladatainak, s hogy magára vállalja a ráháruló történelmi felelősséget. Márk Viktor

A SPANYOL ÉRTELMISÉG ÉS A POLGÁRHÁBORU. Világszerte nagy feltűnést keltett Miguel de Unamunonak, a világhírű spanyol regényírónak salamancai nyilatkozata, amelyben állást foglal — meglehetősen homályos és tág értelmű szavakban — a felkelő tábornokok mellett. S mi több, szavait 5000 peseta adománnyal toldotta meg a „nemzeti” mozgalom javára, a kormány „hordák” kiirtására. Így, a nagy republikánus író, akit valaha börtönből szabadított ki a győztes forradalom, ahová azok zárták, akiket most dicsőít. Műveiben nem egyszer kelt ki a militarizmus és az Egyház ellen — most pedig egész övrejét megtagadva a pártütő és esküszegő generálisok harcát igyekszik civilizációs jelszavakkal szentté avatni. És a lázadó tisztek, akik soha nem olvasták műveit — egyszerre felfedezik tehetségét.

Vajjon pálfordulásnak bélyegezhető-e Unamuno tette? Nem hiszünk. Örökös ellenmondó szellemét, hirtelen változó véleményeit, szinte beteges paradox-mániáját eddig is ismertük. Vénkori újabb, hogy úgy mondjuk, intellektuális „stikli”-je csak megkoronázza eddigi fordulatait, gyors „átértékeléseit”. Primo de Rivera alatt a parancsuralmat szidta, a Köztársaság alatt meg a demokrácia visszasságait. Mindig szinpadias mesterkéltséggel keresi a meglepőt, az ellenmondást akár a másik nagy aggastyán, Bernard Shaw, aki egyszerre dicsőíti az „orosz kísérletet” és a duce abesszin kalandját. Mindketten a kispolgári iránytalan forradalmárkodó értelmiség típusát képviselik. Azt a típust, amely tehetségétől megrészegülve az önistenítés útjára tér, fél a tömegetől és megveti a népet, bár elismeri, hogy a nép tudatlanságáért a társadalmi viszonyok, elsősorban az uralkodóréteg a felelős.

A habozó, önmagát folyton megtagadó kispolgári intellektüel típusát már csak a Shaw és Unamuno korában levő aggastyánok képviselik. Az új nemzedékek nem ilyenformán élik ki magukat, s a világ paradox berendezését nem paradox axiómákkal akarják kifejezni; többet akarnak, mint kifejezni: változtatni

Unamuno már a múlté Spanyolországban. A múlté nemcsak előbb érintett nyilatkozata miatt, de a múlté, mert nincs befolyása a mai fiatalokra. Nagyon szeretik, de nem olvassák. Homályos irodalmi nimbusz övezi. Elszigetelt jelenség. A komoly értelmiségiek közül az egyetlen, aki a kultura oldaláról az idegenlégió oldalára állt. Az egyetlen jelentős spanyol író, aki a civilizációt a mór csapatok spanyolgyilkos kegyetlenkedéseiben köszönti. Mert a felkelés semmiféle értelmiségi mozgalomra nem támaszkodhat. — Unamuno elszigetelt esete, amit a nemzetközi szerve-

zett-regresszív sajtó ügyesen kihasznál, csak még jobban kihangsúlyozza a spanyol vezető írók, művészek és tudósok fentartás nélküli csatlakozását a Köztársaságot és a kulturát védő oldalhoz. Ennek az értelmiségnek egyik legjelentősebb alakja ép' maga *Azana* elnök, sok kitűnő szindarab szerzője, a madridi *Ateneo vezére*. Ez a társaság annak a régi nemzedéknek a gyűjtőhelye, amely a század eleje óta harcol a demokráciáért.

Ebben a harcban a városi polgárság jelentékeny szerepet vitt. Spanyolország elmaradott gazdasági állapota következtében viszonylag nagy a kiskereskedők és kisiparosok száma. Ebből a városi kispolgárságból, amely réteg a feudális nemesség és az analfabéta munkás és parasztmilliók mellett sokáig egyedül jelentette az európai haladó szellemet, nőtt ki *Azana* s az *Ateneo* más nagy alakjai, mint a volt szocialista miniszter, *Fernando de los Rios*, *Perez Ayala*, *Americo Castro* és mások.

A második nemzedék pedig, amit a francia forradalom eszméin túl már 1917 is lelkesít, még nagyobb hévvel emeli fel szavát a Köztársaságért. Ez a rendkívül sok tehetséget felmutató nemzedék, amely egyenes folytatása a radikális polgári szellemű irodalomnak s amelynek a haladó rétegekre olyan tömegbefolyása van, amilyen Unamunonak sohasem volt, mint egy ember harcol a demokráciát és szabadságot védő csapatok sorában. Nemcsak tollal, de fegyverrel is. Ismeretes, hogy július végén ez az értelmiség kollektíve kérte besorozását a milíciába. Az újságírók külön csapatot állítottak fel. *Rafael Albertit*, a rendkívül népszerű költőt és nejét, aki *Maria Teresa León* néven szintén ismert író a Baleári-szigeteken, Ibizában érte a lázadási A költő pár hétig élt egy erdei barlangban, ahova azért menekültek, mert a felkelők egész, biztosan nem kegyelmeztek volna életüknek, mintahogy a fiatal *García Lorca-t*, az andaluziai költőt is agyonlövötte Queipo de Llano. De Alberti nem töltötte tétlenül barlangbeli életét. Titkos rádióvevőt szerelt fel és a környék parasztjai útján gépirásos iven tartottá a lelket Ibiza lakóiban, egészen addig, amíg a katalán csapatok vissza nem hódították a városkát.

Ez a romantikus epizód nem áll egyedül. A történelem bizonyára sok hasonló esetet fog nyilvántartani. A madridi, barcelónai és valenciai haladó írók, élükön Albertivel, Ramon I. Senderrel, Cesar Arconadával és a katolikus José Bergaminnal, (a *Cruz y haya* szerkesztőjével) együtt menetelnek a polgárok, munkások és parasztok seregében s a szegény fiatalon meggyilkolt költő: García Lorca nem egyedüli áldozata a harcnak, de amint az ének mondja:

*Llego, al fin, la hora y el pueblo surgio
liberto, gigante, potente.
Dormid, hermanos: cubristeis, de honor lasenda
más noble y valiente.**

A MAI NÉMETORSZÁGI IRODALOM még a Harmadik Birodalom imádoója szemében sem minősíthető gyenge kezdeményezésnél egyébnek. Nem is csoda. A Harmadik Birodalom, hivatalos szellemisége **semmikép** sem alkalmas művészi értékű irodalmi alkotások létrehozására. Nemcsak azért, mert ez a szellemiség az irodalom tematikáját hihetetlenül szűk **körre** korlátozza, hanem azért is, mert hiányzik **ebből** a **szellemiségből** — a valódi műalkotás **első** alapfeltétele — a **belső** őszinteség. Ez a

* Prózában: El fog jönni az óra, amidőn a nép szabad, óriás és hatalmas lesz. Aludjatok, testvérek; dicsőséggel borítottátok a legnemesebb és legdrágább ösvényt.

belső őszinteség, csak ott lehet adott, ahol a szabadon alkotó szellem a lét szabadságával esik egybe. Már pedig hogy lehet a lét szabadságáról beszélni ott, ahol az alkotó számára csak egy megrendszabályozott lét lehet a műalkotás alapja; ahol a műalkotás tematikáját előírják a művészek. „Azon a harcán kívül” — írja egy hivatalos nemzetiszocialista ideológus — „amely a forradalmat közvetlen győzelemre segítette, ott van a német élet azon nagy kérdéseinek sora, amelyeknek megoldására a harc megindult, amelyek tehát tágabb értelemben egészen a nemzetiszocializmus által meghatározott új német életmozgalom, körébe vágnak. Hogy néhány példát is idézzünk, utaljunk csak a munkaszolgálatra, a német térhiány problémájára, amellyel telepítési mozgalmunk és Kelet felé való fordulásunk szorosan összefügg, a parasztsághoz való visszatérés gondolatára, amely a nagyváros kérdésszövedékének megoldását is lehetővé teszi, a mélyreható társadalmi átrétegződésre s a német nép vele kapcsolatos új életrendjére, vagy végül a bennünket különösen nagy mértékben foglalkoztató vér- és fajkérdésre, amelyek irodalmi feldolgozására a legerősebb teremtőerő sem képes.” (Hellmuth Langenbucher: *Nationalsozialistische Dichtung*, Berlin, 1935.) A műalkotói tárgykörnek ez a megjelölése nem, azért köti meg az alkotót, mert kétségbeejtően szűk, hanem mert ennek a szűk körnek minden egyes tárgyat csak egy hatalmi politika, nem pedig a lelkiismeret igazolja. Hogyan is igazolhatná az alkotó lelkiismerete, amely elsősorban a humanitási síkján mozog, a vér- és a fajkérdés, a kötelező munkaszolgálat, a Kelet felé való hódító fordulás s egyéb az idézetben felhozott téma rétegeket, amikor ezek mind egy humanitás elleni törekvés megnyilvánulásai. Érthető ezek után, hogy dilettánsokon kívül valódi alkotó művész még egyetlen egy sem akadt, aki a Harmadik Birodalomnak valóban ekvivalens irodalmi remekkel szolgált volna. Ezért állapíthatja meg az előbb idézett ideológus pl., hogy az új német regényirodalom ma az „irodalom: előtti fokon” tart. Az igazi szépirodalmi alkotásokat üres háborús emlékiratok s a nemzetiszocialista „forradalom” napjainak ügyesebb-ügyetlenebb formakészítéssel készült epikus feldolgozásai helyettesítik. A tömegesen megjelent efa jta művek címeinek a felsorolása felesleges. A mai németországi irodalom ez irányát és minőségét a megnyilvánuló tömegtermelés korántsem változtathatja meg. Maga Hellmuth Langenbucher is kénytelen leszögezni, hogy „a forradalom élményének epikai alakítására eddig tett kísérletek közül még egynek sem sikerült a költészet színvonalára emelkednie.” (H. L. fent idézett könyve 25. o.) Hasonló a helyzet a dráma területén, annak ellenére, hogy erre hivatalosan különös gondot fordítanak. Hogy a dráma területén mi történt s mi a helyzet, ide iktatjuk *Wolf Braumüller* jellemző sorait, aki az egyik állami színház lektora s így hivatása következtében módjában áll a jelenlegi németországi drámaírást ismerni: „Egy ideje, ugylátszik, az a beszéd járja, hogy olyan daraboknak, amelyekben SA-csapatok vonulnak fel — szegényeknek többnyire el kell nézniök a koncepció gondolatszegénységét csak úgy, mint az alakítás kopottasságát — nem sok reményük lehet az elfogadásra. Ennek ellenére is még mindig a darabok egész légtője tesz rá kísérletet, hogy homályos definíciók és cselekmények kiagyaltásával a nemzeti szocializmust a színpadról „korszerűen” proklamálja. Különösen a paraszti milieuban játszódó darabok (lásd ehhez a regényirodalom párhuzamait!) nem mulasztják el a nemzeti szocialista közösség számára a vezércikkek tudákos frázisaival „lelkeket alakítani”. Nem is számítva e darabok többnyire ijesztő hosszúságát, csaknem, mindig a legjámborabb bárányokká „lesznek” bennük a legragadozóbb farkasok s

önkéntelenül merül fel bennünk a gondolat, hogy a szerzőnek saját hirtelen „gleichschaltolása” szállt drámailag a fejébe. Megindító egyszerűséggel és gyermeki naivsággal peregnék le előttünk a szívek és elvek átalakulásai — s az ember mint öreg náci már-már ellenszenves kezd lenni magának.

E drámairó-válfaj második legkedvesebb tárgya: egy-egy, a jelen korpépe felé mutató történelmi személyen tenni erőszakot. Ebben az irányban ma is Nagy Frigyes tartja a rekordot s ugylátszik, nincs már egyetlen anekdóta sem a jó öreg porosz királyról, amelyet a három usque öt felvonásosok ki ne lugoztak volna. A történetek nyelvi szépségét az epigonok páthosza adja s csaknem mindig szerepet kapnak bennük a lakájok és egyéb udvari népség, akik oly mély filozófiai képzettséggel rendelkeznek, hogy nyugodtan s egyenrangú felek gyanánt állíthatók szembe minden idők legnagyobb német gondolkodóival. Ha ezek között még egy dajka is akad, úgy számíthatsz rá, hogy látnoki tehetségével már iksz évvel előbb felfedezte a csecsemőben az állam jövődő első emberét. További kedvelt történelmi alakok Johann Philipp Palm, Ferdinand von Schill s mások a szabadságháború korából. Valószínűleg csak Johst alkotása magyarázza, hogy Schlageterrel szemben ez írók több respektussal voltak.

A mai drámairók harmadik vadászterülete, a „germán előkor”. Amit a szegény Eddának a misztikus magyarázatoktól és agyonjavítgatásoktól szenvednie kell, már a szellemi erőszaktétellel határos. Az ember rendszerint már nem is ismeri ki magát az istenek és hősök genealógiai viszonyaiban — s rajtuk kívül ott vannak még a jelképes alakok is a personae dramatis listáján: az Öreg Ember, a Fehér Asszony, a Fehér Lovag, a Sötét Alák, a Rab s titokzatosan végigkísértenek az egész drámán, mindvégig tele homályosnál homályosabb igazságokkal, amelyek lehetőleg szókezdő betűrimekben (óh, jaj, milyen rimekben!) lápokon át mennydörögnek és ömlenek. A dialogizált Edda ugyanis drámának számít.

Hogy Siegfried e litániából ki nem maradhat, nyilvánvaló. E genre legtöbb képviselője szerint különben a Niebelungok dráma-trilógiájának költője, Hebbel „a gyengeelméjűség prototipusa volt. Általában úgy látszik, sok szerző a német szellem hőseinek tiszteletét, mint nemzeti szocialistához méltatlan érzést küszöböli ki magából. Mert nemcsak Hebbelt, — Shakespeare-t és Schillert sem kimélik az átdolgozások. Kleist-hez a jelek szerint nincs bizalmuk a plagiátoroknak. S hogy elkelne mégis egy Kleist a mi korunkban is!” (Die dramatische Produktion der Gegenwart. Die Neue Literatur 1934. 437. 1.)

Ahogy a regényben és drámában hiányzik a valódi műalkotás, ugyanúgy hiányzik a líra terén is, jóllehet a lírai termelési szinte áttekinthetetlen mértékben megnövekedett. Ez a növekedés azonban korántsem járt a líra tényleges gazdagodásával. A líra területe is leszűkült. A régebbi s a mai német emigrációs líra sokféleségével szemben ez az új németországi líra az ébresztők, riadók, indulók, és szózatok mindig ugyanazon militáris hurján zeng. A dilettánsok sisera hada a lírát — számos előny következtében — még inkább ellepte, mint a többi műfajokat. Viszont ezen a téren még közvetlenebbül igazolódik a Harmadik Birodalombeli lét művészetellenessége, mondanivaló és emberi érzelm; hiánya, mint a többi műfajokban.

A megfelelő irodalom hiányát mi sem igazolja jobban, mint az, hogy a Harmadik Birodalom hivatalosan az elsőséget annak a még a weimari Németország korában kialakult irányzatnak kénytelen biztosítani, amit a

Deutsche Akademie der Dichtung nemzeti irányzatú irói képviselnek. Azt is a mai németországi irodalom sivárságát illusztráló tünetnek kell tekintenünk, hogy a mai Németország legtöbbet olvasott könyve *Hans Grimm: Volk ohne Raum* című regénye, amely még 1926-ban jelent meg. A regény tárgya a megélhetési tér hiányában gyarmatokba szorult német ember kálváriáját mutatja be. Különösen rokonszenves a könyvet hőse teszi, aki a marxizmus utvesztőiből kerül a német nemzeti eszme szolgálatába. Viszont jellemzőek Hans Grimm következő sorai: „Jól tudom, mennyit érek és mit jelent ez a könyv. Mégis az elismerések ellenére sem vagyok kibékülve munkám sorsával. Nem vagyok vele kibékülve, mert úgy látom ezt a könyvet pártkönyvvé tették. Pedig én nem annak szántam; nem ez volt az én rendeltetésem s nem erre hívott a kegyelem s végül nem is vállaltam volna a belétemetett fáradságot, sem elismerésért, sem pénzért, mert e könyv szenvedélyesen keresett célja a szintézis volt.” (Hans Grimm: *Der Schriftsteller, und die Zeit*, München, 1931.) Még ez a könyv sem konformis tehát a Harmadik Birodalom szellemiségével, mint ahogy Stefan George, Paul Ernst, Carossa, Emil Strauss s a többi komoly érték sem azonosítható vele, jóllehet a mai Harmadik Birodalom-beli esztétikai törekvések minden elképzelhetetlen szellemi erőszakot elkövetnek, hogy az előbbieket édestestvéri rokonságba hozzák a mai német szellemiséggel. Szeremley László

A ZELSZABADULT KÖLTÉSZET. Az *Inquisitions* című párizsi folyóiratban, mely az „emberi fenomenológiát kutató író-csoport” közlönye, *Jules-M. Monnerot* és *Tristan Tzara* egymásnak válaszoló igen meggondolkozató tanulmányait olvassuk a költészet kalandos, modern átváltozásairól, költői műfajból általános szellemi tevékenységgé.

Mi a költészet? — kérdi Monnerot. — A regénytől, az elbeszéléstől, az esszétől, stb. különböző műfaj? Ez a meghatározás semmitmondó. Mi tehát a költészet? Monnerot szerint mindaz a pótkielégülés, amit a szerelem, a gyűlölet, az önszerelem, az öngyűlölet, a halál helyett az ember az ember számára kieszel. Költészet minden hiánypótló és öncélú tevékenység, mellyel az ember az érzékenységet kifejezi, a hasznos cselekvésen kívül. Tehát: a tulajdonképpeni költészet, a zene, a festészet, a szobrászat, stb. A mai költészettről (itt a francia szürrealizmusra gondol) nem nagy a véleménye. A mai nagy költészet, szerinte, a misztikus (narcisztikus...) önelégültség és a gyógyászati dokumentum közt ingadozik. Ha önmagához következetes már nem is költészet. Ez a költői műfaj anynyira eltávolodott az értelemtől, hogy szinte arra ingerel: szegezzünk szembe e költői obszkurantizmussal valami „világosságból szőtt költészetet”. Igen, kérdéses, hogy a versköltészet jelent-e valamit a mai ember számára? A költészet szükséglete ott lakozik minden emberi lélekben. Ezt a szükségletet — amint a verseskönyvek csekély kelendőse bizonyítja — csak nagyon kevesen elégítik ki versolvasás révén. A filmben a költői szükséglet sokkal nagyobb kielégülést talál. A legbanálisabb filmkép is sokkal többet sugal a képzeletnek, mint a pusztán „téma”, amit kifejez. Az ember nem élhet költészet nélkül és senki sem él költészet nélkül. A divat és a reklám is a költői szükségletre szól. A detektívregények is annak köszönhetik hatalmas sikerüket, hogy a kegyetlen és kíváncsi ösztönök éhségét némileg csillapítják, sőt a társadalmi rend elleni gyűlölet és bosszú többé-kevésbé tudatos vágyát is táplálják. A költői éhség ott lakozik a népben. Ha mennyiségi és szerepi szempontból tekintjük a dolgot: a költészet faképnél hagyta a költőt, elszabadult és új műfajokba költözött. A versesköltészet gyöngesége korunk nagy